# SKATTENYTT

*Officiellt organ för Taxeringsnämndsordförandenas Riksförbund*

**Nr 8 1965** **Årgång 15**

DISTRIBUTÖR AV
MEDDELANDEN FRÅN RIKSSKATTENÄMNDEN


# Pensionsstiftelseutredningens slutbetänkande

## En sammanfattning

*Av docenten Dag Helmers*

Utredningen har nu avlämnat sitt slutbetänkande "Pensionsstiftelser II" (SOU 1965:41) och därvid framlagt förslag till

1) lag om tryggande av pensionslöften
2) lag om personalstiftelse
3) lag om införande av lagen om tryggande av pensionslöften och lagen om personalstiftelse
4) lag om ändringar i och tillägg till aktiebolagslagen, avtalslagen, sparbankslagen, bokföringslagen, lagen om ekonomiska föreningar, handelsbalken, konkurslag och utsökningslagen samt
5) lag om ändring i KL m. fl. skatteförfattningar.

Ordförande i utredningen är professor Folke Schmidt och ledamöterna företräder SAF, LO, TCO och SACO samt finansdepartementet och länsstyrelserna. Till utredningen har varit knutna flera experter.

Pensionsstiftelsernas tillgångar torde vid utgången av år 1964 ha uppgått till omkring 7.500 milj. kr. varav i fordringar mot stiftaren—arbetsgivaren 6.000 milj. kr. och i övriga tillgångar 1.500 milj. kr. Beträffande pensionsstiftelsernas tillgångar i jämförelse med kapitalvärdet av lämnade pensionslöften har någon fullständig kartläggning icke kunnat göras. En begränsad undersökning av 69 börsnoterade aktiebolag uppvisar en sammanlagd stiftelseförmögenhet av ca 2.000



Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-13 15:30:49

milj. kr. Endast 10 av bolagen hade underskott i sina stiftelser, tillhopa 33 milj. kr. Som jämförelse kan nämnas att ca 1.900 företag med s. k. PRI-stiftelser årligen avsätter omkring 400 milj. kr. Under förutsättning av oförändrade pensionsförmåner torde avsättningar härför komma att ske i ungefär samma takt under den närmaste tioårsperioden. Kapitalvärdet av gamla pensionslöften torde kunna beräknas till ca 6.000 milj. kr. Dessa löften avser framför allt arbetarpensioner samt tjänstemannapensioner intjänade före den 1 jan. 1960. För framtiden torde man endast ha att räkna med s. k. planpensioner, d. v. s. pensioner som utgå på grund av avtal mellan parterna på arbetsmarknaden, vilka avtal även innehåller regler om tryggande av pensionerna.

I denna artikel behandlas förslagen beträffande pensionsstiftelser och i en följande artikel utredningens förslag till lagstiftning om personalstiftelser.

Utredningen har så långt möjligt sökt att i civillag samla alla relevanta bestämmelser om pensionsstiftelser m. m. Förenämnda lagförslag behandlar sålunda utförligt avsättningar för att trygga pensioner, pensionsstiftelser samt de särskilda problem som uppstår vid upphörande och överlåtelse av rörelse. Till denna lagstiftning anknyter de förordade ändringarna i skattelagstiftningen.

Olika metoder låter sig naturligtvis användas för att ernå ett tryggande av pensionslöften. Utredningen har använt flera och sökt sammanställa systemet på så sätt att rimliga krav på tryggande tillmötesgås samtidigt som företagens finansiella ställning icke alltför negativt påverkas. Utredningen har därvid beaktat den framtida utvecklingen och den typ av kollektivavtal om pensioner som tillkommit under senare år, av utredningen benämnda allmänna pensionsplaner. Denna avvägning har tagit sig det uttrycket att utredningen föreslår en bokföringsmässig reglering samtidigt som företagen ålägges publiceringsskyldighet i fråga om lämnade löften. Någon olika behandling av antastbara och oantastbara löften har därvid ej avsetts, men i ett framlagt förslag om tillägg till avtalslagen förordas att jämkning skall kunna ske i fråga om antastbara löften i de fall tillämpningen därav skulle vara uppenbarligen stridande mot god sed på arbetsmarknaden. Vad angår förmånsrättsordningen förordar utredningen ett bibehållande av nuvarande regel om förmånsrätt för utgående pension enligt Handelsbalken Kap. 17:4. Denna förmånsrätt omfattar en årspension och förmånsrätten ligger före inteckningar i fastighet. Med hänsyn till att åtskilliga arbetstagare som går i pension under 60- och 70-talen icke erhåller full ATP-pension föreslår utredningen att löften lämnade till personer födda 1907 eller tidigare skall äga förmånsrätt (Handelsbalken Kap. 17:6 a) efter fastighetsinteckning men före förlagsinteckning, eller som den framdeles kommer att kallas, företagsinteckning. Förmånsrätten må omfatta högst ett belopp motsvarande ett basbelopp enligt ATP-systemet. Den förmånsrätt som nu tillkommer bunden pensionsstiftelse och är lagd efter fastighets- och förlagsinteckning (17:11) förordas omfatta alla pensionsfordringar i övrigt.

**Lag om tryggande av pensionslöften**

Utredningen har funnit att det nuva-



Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-13 15:30:49

rande stiftelsesystemet icke är helt rationellt och därför förordat att samtliga pensionsstiftelser till den del deras tillgångar består av fordringar utan säkerhet på arbetsgivaren skall omvandlas till en skuldpost i dennes balansräkning. Denna omläggning avser dock endast arbetsgivare som är aktiebolag, ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag och sparbank samt handelsbolag som antagit allmän pensionsplan för arbetstagare. Såvitt utredningen kunnat finna innebär en sådan omläggning icke någon minskad trygghet för de anställda eftersom omläggningen är rättsligt sett av formell natur. Genom förmånsrättsordningen och sitt förslag beträffande vilka pensioner som må redovisas som en dylik post, av utredningen benämnd "Avsatt till pensioner" har utredningen ansett sig ha gjort en rimlig avvägning.

På denna skuldpost äger sålunda angivna företag att med skatteavdrag redovisa skuld för alla löften enligt allmänna pensionsplaner. Såsom tidigare anmärkts avses med detta begrepp pensionsplaner grundade på överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter. Dylika planer skall innehålla regler om tryggande av arbetsgivarens åtaganden av den typ som förekommer i ITP-systemet. Vid tillämpningen härav må avsättning ske jämväl för huvudaktieägare. Såsom ovan nämnts kan man räkna med att nära nog samtliga pensionslöften som lämnas i framtiden kommer att bygga på dylika överenskommelser, vilka uppställer särskilda fordringar på tryggande av löftena.

I syfte att stimulera till kompletterande pensioner åt arbetstagare födda 1907 eller tidigare förordar utredningen att reservering med skatteavdrag alltid skall få ske för dylika löften. Utredningen har emellertid ansett att sådan avdragsrätt bör begränsas till sammanlagt tre basbelopp enligt lagen om allmän försäkring.

För att undvika retroaktivitet föreslår utredningen därjämte att pensionslöften lämnade till arbetstagare före den 31/12 1966 skall föranleda rätt till skattefri avsättning intill pensionens belopp nämnda dag.

De två senare grupperna får dock icke innefatta huvudaktieägare (angående vad utredningen förstår med huvudaktieägare, se nedan).

Utredningens förslag innebär sålunda en civilrättslig möjlighet att med skatteavdrag reservera medel på ett särskilt konto. Utredningen har med andra ord överlämnat åt arbetsmarknadens parter att bestämma i vad mån årlig reservering skall ske samt i vilken takt denna skall genomföras. Flertalet av de stora överenskommelserna avseende tjänstemän och deras kompletterande pensionsförmåner innefattar skyldigheter för arbetsgivare att alltid reservera medel motsvarande årets ökning av pensionsreserven.

Reservering av medel på detta skuldkonto får alltså ske upp till pensionsreserven. Beträffande pensionsreservens beräknande föreslår utredningen icke någon ändring. Det må erinras att utredningen låtit publicera nya tabeller för beräkning av pensionsreserv (SOU 1964:28).

I likhet med 1961 års lagstiftning skall belopp som redovisas såsom "Avsatt till pensioner" vara bundet intill måttet för arbetsgivarens pensionsreserv. Härvid skall beaktas vad som tryggas genom eventuell befintlig pensionsstiftelse. Den del av reserveringen som ej är bunden benämner utredningen "disponibla pensionsmedel". — Vid beräkning av den



Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-13 15:30:49

pensionsreserv som tryggas genom skuldkontot skall hänsyn tagas till befintlig pensionsstiftelse och dess destinatärkrets. — Den valda tekniken att redovisa på ett skuldkonto innebär att någon begränsning tills viss destinatärkrets ej framdeles förekommer. De på kontot reserverade medlen kan sålunda avse olika löften som i dag tryggas av skilda stiftelser.

De avtappningsregler som uppställts i 1961 års lagstiftning föreslås ändrade med hänsyn till att fråga är om en reservering i bokföringen. Utredningen förordar att avsättning till realstiftelse, d. v. s. sådan pensionsstiftelse som framdeles kommer att bestå, skall föranleda en motsvarande minskning av disponibla medel. På samma sätt behandlas inköp av pensionsförsäkring. Som generell regel föreslår utredningen därutöver att disponibla pensionsmedel skall minskas med det lägsta av följande två belopp, nämligen de disponibla medlen vid årets ingång och 1/10 av pensionsreserven vid samma tidpunkt. För bedömning av förslaget i denna del bör beaktas att de nu befintliga överskotten i allmänhet torde ha försvunnit vid den föreslagna lagens ikraftträdande m. a. o. de i vissa fall stora överskott som uppkommit i samband med ATP:s införande kommer sålunda att vara eliminerade. Någon statistisk utredning har ej varit möjlig att företaga. Framtida överskott kan icke förväntas att komma att uppgå till större belopp i det enskilda företaget eftersom dessa väsentligen kommer att härledas från s. k. arvsvinster.

Med tanke särskilt på s. k. sovande bolag har en regel införts av innebörd att disponibla medel, därest sådana funnits under tre år och överstigit en tiondel av pensionsreserven, därefter skall återföras i sin helhet. Syftet med regeln är huvudsakligen att återföra överskott som enligt 1961 års lagstiftning icke reduceras. Likviditetsproblem kan här uppstå men Riksskattenämnden skall enligt förslaget äga dispensera och möjliggöra en fördelning av beskattningen på maximalt sex år.

För att ytterligare klargöra effekten av nu angivna regler må erinras om att den civilrättsliga lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 mars 1967. Nuvarande avtappningsregler gäller t. o. m. 1967 års taxering. I samband med övergången till det nya systemet med kontoföring föreslår utredningen att någon avtappning ej skall ske vid 1968 års taxering. De nya avtappningsreglerna träder sålunda enligt förslaget i kraft först vid 1969 års taxering. Ett företag med betydande överskott i reversstiftelse i dag kan sålunda planera återföringen redan nu. Finnes ett sådant överskott bör man sålunda successivt reducera överskottet för att undvika en alltför hård belastning om några år.

För att tillgodose det uppställda publiceringskravet skall arbetsgivaren årligen verkställa försäkringsteknisk beräkning av sina pensionsåtaganden. Om det är sannolikt att disponibla pensionsmedel saknas krävs sådan beräkning dock icke oftare än vart tredje år. På grundval av dylik beräkning skall inom linjen av balansräkning anmärkas storleken av arbetsgivarens pensionsreserv specificerad på visst sätt.

### Pensionsstiftelser

Pensionsstiftelsebegreppet har utredningen utformat något snävare än i 1961 års lagstiftning. En pensionsstiftelse får



Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-13 15:30:49

icke ha annat ändamål än pensionering. I vissa äldre pensionsstiftelser förekommande biändamål skall framdeles icke få förekomma. Stiftelser med dylikt blandat ändamål skall enligt övergångsbestämmelserna uppdelas på en pensionsstiftelse och en personalstiftelse.

Såsom tidigare angivits skall nuvarande pensionsstiftelser hos aktiebolag m. fl. fördelas mellan ett skuldkonto "Avsatt till pensioner" och en pensionsstiftelse. Till kontot hänföres nuvarande stiftelses fordran på arbetsgivaren i den mån säkerhet icke ställts för fordringen. Eventuellt återstående del av stiftelsens tillgångar som således skall utgöra realtillgångar hänföres till en för framtiden bestående pensionsstiftelse. För denna skall alltjämt gälla de speciella begränsningar som i ändamålsbestämmelserna må ha uppställts i fråga om destinatärskrets. Efter omläggning kommer sålunda att finnas pensionsstiftelser vilkas tillgångar enbart utgöres av realtillgångar. Utredningen bedömer som troligt att realstiftelser av denna typ icke kommer att inrättas i större omfattning i framtiden. Dylik realstiftelse skall icke trygga pensionslöften enligt allmän pensionsplan såvida icke detta uttryckligen angives som ett stiftelsens ändamål. Innebörden härav är att man vid planpensioner icke behöver arbeta med det nuvarande begreppet gemensam pensionsreserv.

Med den nya ställning som pensionsstiftelserna får har utredningen ansett rimligt att låta dessa trygga även pensioner till huvudaktieägare. En viss begränsning förordas dock. Stiftelserna får icke trygga dylika förmåner utöver vad som inom branschen är sedvanligt för arbetstagare med motsvarande uppgifter. Begreppet huvudaktieägare har utredningen preciserat för att i möjligaste mån undvika nuvarande tolkningssvårigheter. Enligt utredningens mening skall till grund för bedömandet huruvida en person har bestämmande inflytande läggas "hans eget, föräldrars, makes, avkomlings och avkomlings makes samlade innehav av aktier eller andelar". Denna bestämmelse är snävare än den nuvarande och anknyter i huvudsak till konkurslagens bestämmelser om bevakningsrätt. Sammanfattningsvis kan sålunda konstateras att avsättning på skuldkonto må ske för pensionslöfte åt huvudaktieägare då löftet följer allmän pensionsplan. För tryggande genom avsättning till realstiftelse gäller som nyss nämnts endast att förmånen icke överstiger sedvanlig pension.

Beträffande pensionsstiftelser har icke uppställts några regler om avtappning. Däremot äger arbetsgivaren enligt förslaget att gottgöra sig i något större utsträckning än hittills. Utredningen föreslår även rätt till gottgörelse ur avkastningen i det fall överskott saknas, om gottgörelsen avser förfallen pension eller avgifter för pensionsförsäkring.

Som tidigare konstaterats får framtidens pensionsstiftelse inte mottaga fordran mot arbetsgivaren. Ej heller får en pensionsstiftelse äga aktier i arbetsgivareföretaget. Detta gäller även i fråga om dotterbolag. Förefintliga innehav av dylika aktier skall avvecklas genom avyttring då sådan lämpligen kan ske. Enligt lagförslaget skall realstiftelserna allt framgent vara s. k. pantstiftelser. Pensionsstiftelserna skall stå under tillsyn och vara företrädd av en styrelse som väljs till lika antal av arbetsgivaren och arbetstagarna. Tryggar pensionsstiftelsen löfte till huvudaktieägare skall länsstyrelsen alltid utse opartisk ordförande. För-



Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-13 15:30:49

sätts arbetsgivaren i konkurs eller upphör han av annan anledning med sin rörelse skall stiftelsen likvideras. Såsom framgår av det följande kan stiftelse vid överlåtelse av rörelsen överföras till den nya arbetsgivaren.

**Upphörande och överlåtelse av rörelse**

För närvarande saknas regler om pensionslöften, vilka kvarstår sedan en rörelse nedlagts eller överlåtits. Utredningen har funnit att tryggandet av löftena i dessa situationer är särskilt betydelsefullt. Ett utförligt förslag har därför utarbetats och gäller såväl det fall att pensionsstiftelse finnes som då företaget använder kontoavsättning. Dessa problem är av mindre omfattning i fråga om rörelser som bedrives såsom enskild firma eller i form av handelsbolag, men även här förordas en reglering.

Nedlägges en rörelse skall pensionslöftet inlösas på så sätt att rörelseidkaren har att teckna pensionsförsäkring. Så behöver dock ej ske om löftet är kreditförsäkrat. Ett vanligare fall torde vara att en rörelse överlåtes. I dylikt fall kan efterträdaren överta pensionslöftena och detta oavsett om företrädaren tillämpat avsättning på konto eller haft en realstiftelse. Sker sådan överflyttning anses löfterna lämnade av efterträdaren, vartill fordras samtycke av pensionsborgenären eller av tillsyningsmyndigheten och företrädaren bli fri från ansvar för sitt löfte. Vid fusion enligt aktiebolagslagen följs reglerna i denna lag. Detta innebär en väsentlig förenkling i förhållande till nu gällande rätt då pensionsstiftelser ofta utgjort hinder för fusioner. Vissa specialregler förordas i fråga om pensionsstiftelse som överflyttas. Tillsynsmyndigheten skall här ta ställning till, huruvida stiftelsen skall omfatta t. ex. även arbetstagare hos det övertagande företaget. Särskilda garantier har gennerellt uppställts vid övertagande av pensionslöften.

**Skatteregler**

Varje arbetsgivare har framdeles rätt att bilda pensionsstiftelse och denna kan trygga samtliga slag av pensionslöften. Avsättning till dylik stiftelse får endast ske med kontanter och därmed jämförliga tillgångar. Avdragsrätt för avsättning föreligger på samma sätt som nu intill måttet av pensionsreserven. För de kvalificerade rättssubjekten öppnas möjlighet att göra avsättning på ett pensionskonto. Reservering på detta konto må ske intill måttet av pensionsreserven. Uppmärksammas bör dock att på detta konto redovisning får ske endast av löften enligt allmän pensionsplan samt löften till personer födda år 1907 eller tidigare, dock ej för högre pension än tre basbelopp. Avdragsrätten gäller jämväl löften lämnade före den 1 januari 1967. Som tidigare nämnts omfattar avdragsrätten jämväl löften till huvudaktieägare enligt allmän pensionsplan.

Såsom framgår av den tidigare redogörelsen medges avdrag för avsättning till realstiftelse för huvudaktieägare såvida fråga är om sedvanliga förmåner i branschen.

Vad arbetgivaren gottgör sig från pensionsstiftelse är liksom nu att hänföra till rörelseintäkt. I den mån posten "Avsatt till pensioner" minskas innebär detta ett återförande av en reservering, vilken enligt allmänna regler skall beskattas såsom inkomst.

Olikheten enligt gällande rätt mellan



Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-13 15:30:49

civilrättslig och avdragsgill pensionsreserv försvinner.

Skattereglerna har sålunda utformats i direkt anknytning till förslaget om lag om tryggande av pensionslöften och några särskilda nyheter föreligger inte på skatteområdet. Av tekniska skäl föreslås dock en ändring utanför pensionsstiftelseområdet i det att utredningen förordar att aktiebolag som har inkomst av jordbruksfastighet alltid skall vara skyldigt att tillämpa bokföringsmässig redovisning vid taxering. Detta är en nödvändig förutsättning för aktiebolagens generella möjlighet att tillämpa metoden med redovisning av pensionsskulden i balansräkningen.

**Tillsyn och ikraftträdande**

Tillsyn över kvarvarande realstiftelser skall omhänderhas av länsstyrelsen, som även har andra uppgifter i samband med överlåtelse m. m. Lagstiftningen är avsedd att träda i kraft den 1 mars 1967, vilket innebär att omläggningen från reversstiftelser till reservering på ett skuldkonto skall ske under det räkenskapsår som utgår nämnda dag eller närmast därefter. Effekten härav blir vidare att skattereglerna bör träda i kraft vid 1968 års taxering. För att inte komplicera den tekniska omläggningen föreslår utredningen att avtappningsreglerna inte skall tillämpas förrän vid 1969 års taxering.



Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-13 15:30:49